

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) 2015-III. Çeyrek (Temmuz, Ağustos, Eylül) Değerlendirmesi

ERDAL TANAS KARAGÖL

- 2015 yılı üçüncü çeyrekte gerçekleşen ekonomik büyümenin kaynağı nedir?
- Gerçekleşen ekonomik büyümede Türkiye'nin dünya sıralamasındaki yeri nedir?
 - 2015 yılı için hedeflenen ekonomik büyüme rakamı nasıl etkilenir?

GİRİŞ

2015 yılı üçüncü çeyrek büyümesi, Türkiye ekonomisine etki eden küresel gelişmelerin yanında seçim süreçlerinin yaşandığı bir döneme denk gelmiştir. Amerika Merkez Bankasının (FED) faiz konusunda aldığı tutum önceki dönemlerde olduğu gibi 2015 yılı üçüncü çeyreğinde de küresel ekonomiyi şekillendiren temel gelişme olurken, Çin'in para birimi yuanda art arda iki kez devalüasyona gitmesi bu çeyrekte küresel ekonominin gidişatını etkileyen bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin'in son yıllarda dünya ticaretinin kilit bir parçasına dönüşmesi ve kendi para biriminde attığı bu adım küresel ekonomide ciddi etkilerin oluşmasına yol açmıştır. Çin'in yanı sıra, FED'in bu çeyrekte faiz artırımına gitmemesine rağmen yaptığı açıklamalarla faiz artışı olacağı yönünde sinyaller vermesi üçüncü çeyrek boyunca küresel piyasalarda dalgalanmaların yaşanmasına neden olmuştur.

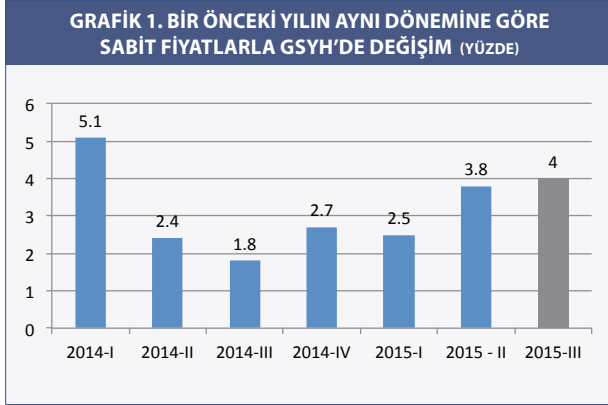
Diğer taraftan euro bölgesine ise bu çeyrekte Yunanistan'da yaşanan gelişmeler damgasını vurmuştur. 2015 yılının başında yapılan seçimlerde

Yunanistan'ın Troyka'ya (Avrupa Birliği-Avrupa Merkez Bankası-IMF) olan borcunu ödememe vadiyle iktidara gelen Syriza hükümeti ile kreditorlerinin Ağustos ayında kurtarma paketi üzerinde anlaşmaya varması euroda yaşanan belirsizliklerin bu çeyrekte azalmasını sağlamıştır. Dolar ve euroda yaşanan bu gelişmelerin Türkiye ekonomisine yansımaları ise döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalarda kendini göstermiştir. Ayrıca Suriye ve Irak'ta yaşanan gelişmeler jeopolitik riskleri artırıcı bir unsur olarak Türkiye'nin ihracat performansının düşmesine neden olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) oranı 2015 yılı üçüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4 büyümüştür (Grafik 1). Böylece 2015 yılı üçüncü çeyreğinde GSYH cari fiyatlarla 184 milyar 169 milyon dolara ve sabit fiyatlar ile 34 milyar 934 milyon liraya ulaşmıştır. 2015 yılı üçüncü çeyreğindeki pozitif büyüme ile birlikte Türkiye ekonomisi, 2009 yılı son çeyreğinden itibaren 24 çeyreklik dönem boyunca aralıksız pozitif büyümesini sürdürmüştür.

Erdal Tanas KARAGÖL

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümünden 1992 yılında derece ile mezun oldu. Yüksek lisansını Connecticut Üniversitesi'nde tamamladı. Doktorasını ise 2002 yılında İngiltere'de York Üniversitesi'nde "Dış Borçlar Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi ve Dış Borç Öteleme Riski" konusu üzerinde tamamladı. Ekonomik Büyüme, Savunma Ekonomisi, Dış Borçlar, Borç Krizleri, IMF Standby Anlaşmaları, Enerji Ekonomisi, Kamu Harcamaları, Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk konularında yayınlanmış yayınları bulunmaktadır. Halen, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünde profesör olarak çalışmaktadır.

Kaynak: TÜİK

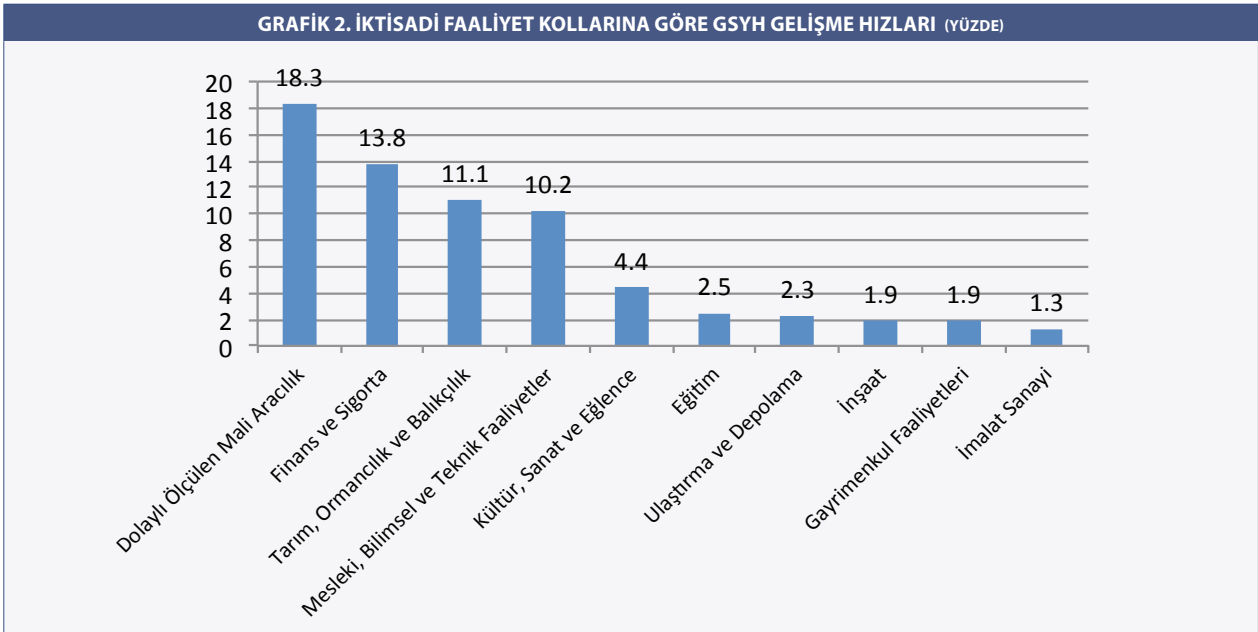
2015 yılı üçüncü çeyreğinde, iktisadi faaliyet kollarına göre GSYH gelişme hızları incelendiğinde, en yüksek büyüme oranı yüzde 18,3 ile dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri sektöründe meydana gelmiştir. İkinci en yüksek oran yüzde 13,8 ile finans ve sigorta hizmetleri sektöründe gerçekleşmiştir. İmalat sanayi sektörünün gelişim hızı üçüncü çeyrekte yüzde 1,3 olarak kaydedilmiştir (Grafik 2).

Diğer yandan, 2015 yılı üçüncü çeyreğinde takvim etkisinden arındırılmış imalat sanayi endeksi bir önceki yılın aynı ayına göre Temmuz ayında yüzde 0,2, Ağustos ayında yüzde 8,7 ve Eylül ayında yüzde 3,2 artmıştır. Bu artış hızıyla birlikte 2015 yılı üçüncü

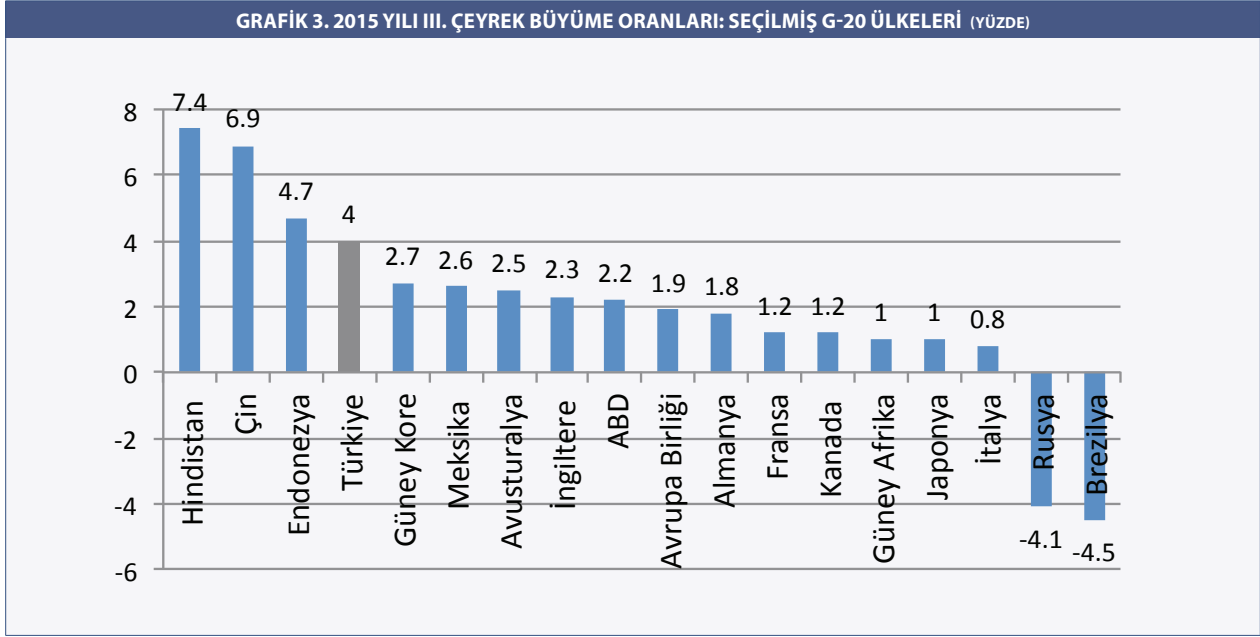
çeyrekte imalat sanayi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,3 oranında artış göstermiştir. İmalat sanayiindeki artış hızına rağmen Ortadoğu'daki gelişmelerin oluşturduğu bölgesel riskler ve euro/dolar paritesindeki düşüşle birlikte Avrupa'ya yapılan ihracattan elde edilen gelirin düşmesi ihracatın büyümeye katkısının sınırlı olmasına neden olmuştur.

ÜLKELER VE EKONOMİK BÜYÜME

2015 yılı üçüncü çeyreğinde küresel ekonomi, ABD ve Çin'in yaptığı ekonomik hamlelerle şekillenmiştir. FED'in yaklaşık bir yıldan fazla bir süredir faiz artırımına gideceği yönündeki tutumu bu çeyrekte de küresel piyasaları etkileyen temel gelişme olmuştur. ABD'deki büyüme verisinin beklentileri karşılamasına rağmen FED'in Eylül ayında küresel ekonomideki toparlanmanın yavaş olmasını neden göstererek faiz artırımına gitmemesi, parasal genişleme sürecinin geçici bir süreliğine de olsa devam etmesini sağlamıştır. Bu duruma karşın FED'in Temmuz toplantısı sonrasında, Eylül ayında faiz artışı olabileceğine yönelik yaptığı açıklamaların aksi yönünde karar alarak faiz artırımını gerçekleştirmemesi, üçüncü çeyrek boyunca küresel piyasaları olumsuz yönde etkilemiştir.

Kaynak: TÜİK

Kaynak: Trading Economics

FED'in yanı sıra küresel ekonomiyi bu çeyrekte etkileyen ikinci önemli hamle Çin'den gelmiştir. Çin ekonomisi hem dünya ticaretinin daralması sebebiyle hem de düşen emtia fiyatları dolayısıyla yavaşlamıştır. Bu durum Çin'in büyüme rakamlarının son yılların en düşük seviyesine gelmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Çin, ihracat ve ekonomik büyüme performansını artırmak amacıyla para birimi yuanda devalüasyona gitme kararı almıştır. Çin yaptığı bu hamleyle dış ticaretteki rekabet gücünü artırarak üçüncü çeyrekte dünya ticaretinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

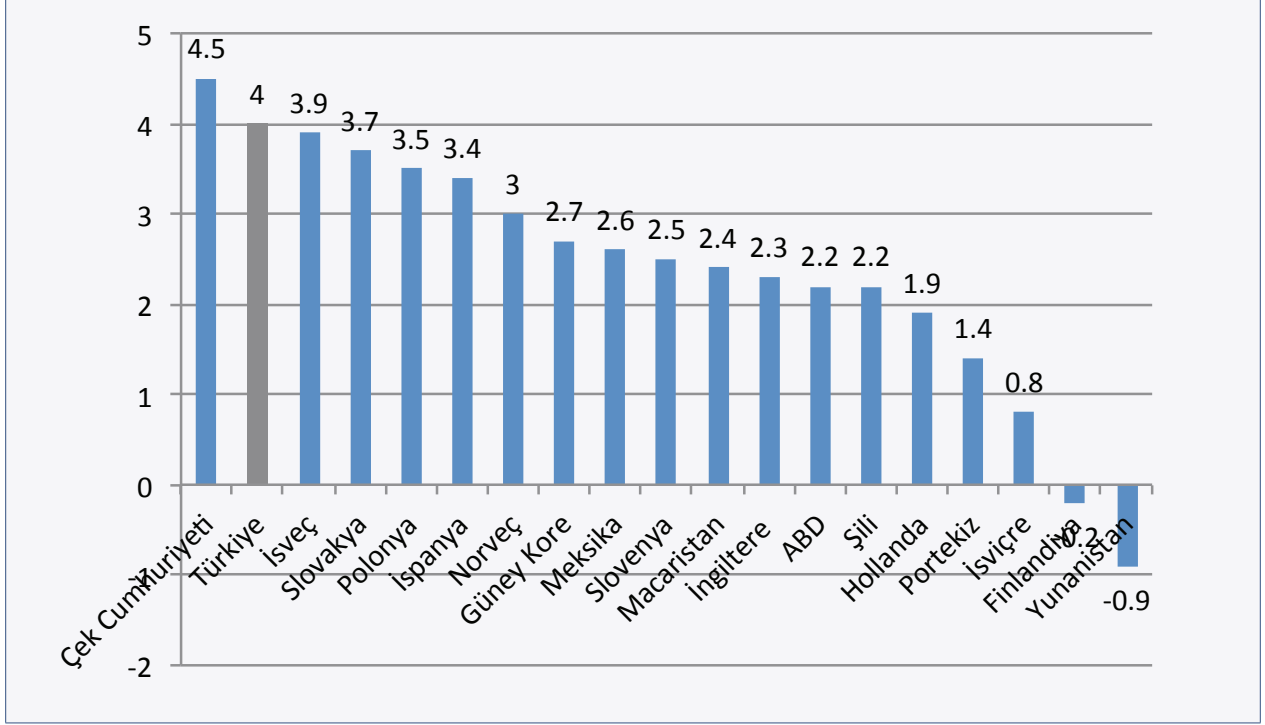
Euro bölgesinde ise üçüncü çeyrek, yılın ilk iki çeyreğinde olduğu gibi Yunanistan'da yaşanan gelişmeler ekseninde gelişmiştir. 2015 yılının Ocak ayında seçimlerden zaferle çıkan Syriza'nın, Yunanistan'ın kreditorleriyle olan müzakerelerinde uzlaşmaz bir tutum takınması ve bu çerçevede Haziran ayında IMF'ye olan borcunu ödemeyerek ülkenin temerrüde düşmesine yol açması, yılın ilk iki çeyreğinde euro bölgesinin geleceğiyle ilgili kuşkuları da beraberinde getirmiştir. Yunanistan'ın Troyka'ya karşı takındığı tutumunun yılın üçüncü çeyreğinde değişmesi ve kreditorlerle uzlaşmaya varması bu çeyrekte euro üzerindeki belirsizliklerin

azalmasına neden olurken euro bölgesinin geleceğiyle ilgili kuşkuları da azaltmıştır.

2015 yılı dönem başkanlığını Türkiye'nin yaptığı G20 ülkelerinin büyüme performansına bakıldığında, üçüncü çeyrekte en yüksek büyüme oranını yüzde 7,4 ile Hindistan'ın gerçekleştirdiği görülmektedir. Ekonomik büyümesi son yılların en düşük seviyesine gerileyen Çin yüzde 6,9 büyüme ile Hindistan'ı takip ederken, Endonezya yüzde 4,7 ile en hızlı büyüyen üçüncü ülke olmuştur. Türkiye ise yüzde 4 oranında büyüyerek G20 ülkeleri içinde en hızlı büyüyen dördüncü ülke olmuştur (Grafik 3).

Diğer yandan, 34 üyeli OECD ülkeleri içinde en yüksek büyüme oranına sahip olan ülke yüzde 4,5 ile Çek Cumhuriyet'i olmuştur. OECD ülkeleri içerisinde en hızlı büyüyen ikinci ülke yüzde 4 ile Türkiye olmuştur. Türkiye'yi sırasıyla yüzde 3,9 ile İsveç ve yüzde 3,7 ile Slovakya takip etmiştir. İspanya ise gerçekleştirdiği yüzde 3,4 büyüme ile 2. çeyrekte olduğu gibi bu çeyrekte de en sürpriz büyüme performansını gerçekleştiren ülkedir. İspanya'nın son iki çeyrekte gösterdiği bu performans küresel ekonomik krizin etkilerinin azaldığını göstermesi açısından önemlidir (Grafik 4).

GRAFİK 4. 2015 YILI III. ÇEYREK BÜYÜME ORANLARI: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ (YÜZDE)

Kaynak: Trading Economics

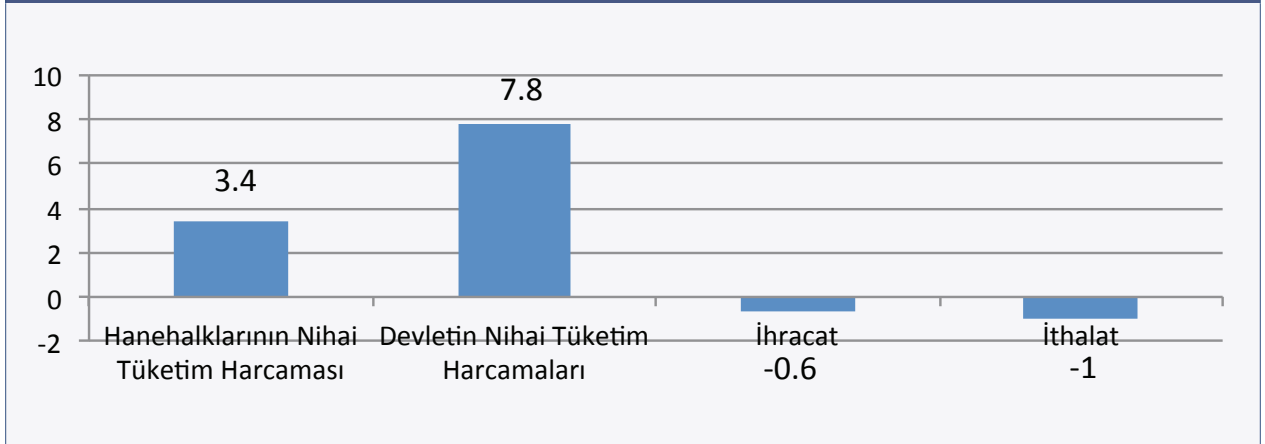
İHRACAT AZALMIŞ, İÇ TALEP ARTMIŞTIR

2015 yılı üçüncü çeyrek mal ve hizmet ihracat oranını yüzde 0,6 oranında azalmıştır. İç taleple ilgili en önemli göstergelerden biri olan hanehalkı nihai tüketim harcamalarında bir önceki çeyreğe göre yüzde 3,4 artış yaşanırken, devletin nihai tüketim harcamaları ise yüzde 7,8 oranında artış göstermiştir. İthalat oranında yaşanan azalış yüzde 1 olarak gerçekleşmiş ve dolayısıyla

2015 yılı 3. çeyrek ekonomik büyümesine iç talep katkısı etkili olmuştur (Grafik 5).

Türkiye'nin önceki dönemlerde büyüme performansının lokomotif gücü olan ihracatın 2015 yılının ilk dokuz ayında jeopolitik koşullar nedeniyle azalmış olduğu görülmektedir. İhracat bu dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,4 azalarak 107,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. İlk dokuz

GRAFİK 5. ÖZEL SEKTÖR, KAMU SEKTÖRÜ, İHRACAT VE İTHALAT GELİŞİM HIZLARI (YÜZDE)

Kaynak: TÜİK

aylık dönemde ithalat ise yüzde 13,1 azalarak 156,3 milyar dolar seviyesine inmiştir. Diğer yandan ithalatın ihracattan daha yüksek bir hızla düşüş yaşaması neticesinde ilk dokuz ayda ihracatın ithalatı karşılama oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre artarak yüzde 65,8'den yüzde 68,6'ya yükselmiştir.

İhracatta yaşanan düşüşün arkasındaki nedenlere bakıldığında euro/dolar paritesindeki aşağı yönlü seyrin Türkiye'nin ihracat performansında etkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin en büyük ticari pazarı olan AB'ye olan ihracatı yılın ilk dokuz ayında bir önceki yıla kıyasla yüzde 9,6 azalış göstererek 46,7 milyar dolara inmiştir. Bu durumun yanı sıra Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan siyasi gerginlikler Türkiye'nin ihracat performansını olumsuz etkileyen bir diğer unsur olmuştur. Ortadoğu'da Irak ve Suriye, Kuzey Afrika bölgesinde ise Libya'da yaşanan gelişmeler Türkiye'nin bu bölgelerdeki pazar payının düşmesine neden olarak ihracat gelirlerinin azalmasına yol açmıştır (Tablo 1).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye ekonomisi 2015 yılı 3. çeyrekte yüzde 4 oranında ve ilk dokuz aylık dönemde yüzde 3,4 oranında büyümüştür. Üçüncü çeyrekte yaşanan gelişmelere bakıldığında; Türkiye'de yaşanan seçim süreci, küresel piyasaların yakından takip ettiği FED'in faiz kararı, Çin para birimi yuanda yaşanan devalüasyon ve Yunanistan'ın kurtarma paketini onaylaması önemli gelişmelerden olmuştur. ABD Merkez Bankası FED'in faiz artırımı kararına yönelik Eylül ayının işaret edilmesi piyasaların hareketlenmesine yol açmıştır. FED dışında küresel piyasaları etkisi altında tutan bir diğer gelişme ise Çin ekonomisinde yaşananlar olmuştur. Para birimi yuanda iki defa yapılan devalüasyona sebep olarak ülke ekonomisinin lokomotifinde durumunda gösterilen dış ticaret verilerinin düşük olarak gelmesi gösterilmiştir. Ülkenin dış ticaretteki rekabet gücünü artırmaya yönelik atılan bu adımlar Asya piyasaları özelinde küresel piyasaları etkisi altına almıştır. Euro bölgesini etkisi altına alan gelişmelerin yaşanmasında ise daha

TABLO 1. ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT

Ülke Grupları	2014 (Ocak - Eylül)		2015 (Ocak - Eylül)		Değişim (%)
	Değer (Bin Dolar)	(%)	Değer (Bin Dolar)	(%)	
Genel Toplam	908 381 118	100	313 293 107	100	-9,4
(A-AVRUPA BİRLİĞİ (AB-28	650 778 51	43,7	582 788 46	43,6	-9,6
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	988 708 1	1,4	566 426 1	1,3	-16,5
C-DİĞER ÜLKELER	270 894 64	54,8	165 078 59	55,1	-9
1-Diğer Avrupa Ülkeleri	485 981 11	10,1	228 122 11	10,4	-7,2
Afrika Ülkeleri 2-	919 357 10	8,7	531 177 9	8,6	-11,4
Kuzey Afrika Ülkeleri	926 328 7	6,2	067 267 6	5,8	-14,5
Diğer Afrika Ülkeleri	993 028 3	2,6	475 910 2	2,7	-3,9
Amerika Ülkeleri (3	274 384 7	6,2	097 902 6	6,4	-6,5
Kuzey Amerika Ülkeleri	580 237 5	4,4	814 270 5	4,9	0,6
Orta Amerika ve Karayip Ülkeleri	502 713	1,2	110 624	0,6	-12,5
Güney Amerika Ülkeleri	192 433 1	1,2	173 007 1	0,9	-29,7
4-Asya Ülkeleri	731 642 34	29,3	968 343 31	29,2	-9,5
Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	472 971 25	21,9	208 556 23	22	-9,3
Diğer Asya Ülkeleri	259 671 8	7,3	760 787 7	7,3	-10,2
5-Avustralya ve Yeni Zelanda	882 445	0,4	414 464	0,4	4,2
6-Diğer Ülkeler	979 81	0,1	927 67	0,1	-17,1
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı		65,8		68,6	

Kaynak: TÜİK

çok Yunanistan'ın etkili olduğu görülmektedir. 2015 3. çeyrekte FED ve Çin'in yanında gündemi en çok meşgul eden olay Yunanistan'da Syriza hükümetinin yeni bir kurtarma paketinin kabul edilmeyeceği söylemlerine rağmen üçüncü kurtarma paketine onay vermesi olmuştur. Bu da euro bölgesinde baş gösteren belirsizliklerin azalmasını beraberinde getirmiştir.

Yukarıda bahsedilen dış konjonktürün yanında Türkiye ekonomisi bu çeyrekte içeride ve dışarıda yaşanan gelişmelere rağmen yüzde 4 büyüyerek beklentilerin üzerinde bir performans sergilemiştir. İç talep ve yatırımlar bu çeyrekteki büyümede etkili olurken Türkiye'nin makroekonomik göstergelerindeki istikrar küresel piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmelerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini zayıflatmıştır. Türkiye aynı zamanda bu çeyrekteki büyüme performansı ile G20 ve OECD ülkeleri içerisinde üst sıralara yerleşmiştir. Ayrıca açıklanan büyüme verisi ile Türkiye'nin 2009 yılının son çeyreğinden günümüze sürekli olarak büyüyen bir ekonomi olduğu görülmüştür.

Türkiye'nin son 13 yılda makroekonomik göstergelerinde yakaladığı istikrarda ihracat ekseninde gelişen ekonomik büyüme performansının önem-

li bir rolü olmuştur. Bu sebeple Türkiye'nin tekrar ihracat performansını canlandıracak adımlar atması gerekmektedir. 2015 yılının ilk üç çeyreğinde de görülen iç talep ve yatırım destekli büyümenin ihracat ile desteklenmesi, önümüzdeki dönemde Türkiye'nin sürdürülebilir ve yüksek ekonomik büyüme oranları yakalamasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin önümüzdeki dönemde ekonomisinde odaklanması gereken bir diğer alan da yapısal reformlardır. 64. Hükümet Programı'nda güçlü bir şekilde vurgulanan yapısal reformların gerçekleştirilmesi Türkiye ekonomisinin bu çeyrekte sergilediği yüksek büyüme performansının daha uzun bir süreçte yayılması ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşması açısından önemli olacaktır. Bu bağlamda önümüzdeki dönemde ekonomi politikası yapıcılarının, Türkiye ekonomisindeki sorunlu alanların başında gelen tasarruf, AR-GE yatırımları, katma değerli üretim, enerji gibi başlıklarda yaşanan yapısal problemlere yönelmesi gerekmektedir. Bu alanlarda atılacak adımlar önümüzdeki süreçte küresel ekonomide yaşanabilecek dalgalanmalara karşı Türkiye ekonomisini daha dayanıklı hale getirecektir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara
Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul
Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire
21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985